

Walterintie 2
05620 Hyvinkää

Toimenpide-ehdotuksia epäkohtiin

Lastensuojelun kehittämisryhmälle ja sosiaalihuoltolain valmisteluryhmälle

Maamme hallitus on hallitusohjelmassaan asettanut tavoitteekseen siirtää lastensuojelun painopistettä ennaltaehkäisyyn ja varhaisiin tukipalveluihin. Isät lasten asialla ry tukee näitä hallituksen tavoitteita.

Pyydämme kunnioittavasti lastensuojelun kehittämisryhmää ja sosiaalihuoltolain valmisteluryhmää kiinnittämään huomiota seuraaviin yhteentoista havaitsemaamme epäkohtaan ja parannusehdotuksiimme niihin.

1. Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta erojen yhteydessä on henkistä väkivaltaa lasta kohtaan. Riita on välitön seuraus, kun toinen vanhempi ryhtyy vieraannuttamaan lasta toisesta vanhemmastaan. Liian yleisellä tasolla kirjattu laki mahdollistaa lapsen vieraannuttamisen. Seurauksena ovat lapsen psykologiset ongelmat, vuosia kestävät vanhempien riitaisuudet ja niistä johtuva tapaavan vanhemman syrjäytyminen lapsen elämästä sekä tilanteen aiheuttamat tapaavan vanhemman mielenterveysongelmat sekä sosiaaliset ja taloudelliset ongelmat. Vieraannuttaminen koskettaa maassamme myös isoa joukkoa isovanhempia ja muuta sukua, jotka vieraannuttamisen seurauksena menettävät yhteyden lapsenlapsensa tai sukulaislapsensa joko kokonaan tai osittain. Maassamme mikään taho ei puolusta heidän tärkeyttään näille lapsille.

Parannusehdotuksena annamme täyden tukemme ja pyydämme teitäkin sen antamaan Juho Eerolan (LA 27/12) ja Pauli Kiurun (LA 28/12) lakialoitteille. Lakialoitteilla on selkeä riidan ennaltaehkäisy tarkoitus sekä merkittäviä myönteisiä yhteiskunnallisia vaikutuksia. On tärkeää tarkentaa vanhemman oikeuksia ja velvollisuuksia, jotta erilaiset tulkinnot eivät saa aikaan riitaa. Riita ei koskaan ole lapsen etu.

2. On tavallista, että vanhempien välit eivät eron sattuessa ole parhaat mahdolliset. Toisen vanhemman huoltokiusaaminen on erittäin tavallista. Varsin usein kiusattu osapuoli hakee apua lastenvalvojalta, lastensuojelusta tai perheneuvolasta. Näissä paikoissa hänelle vastataan, etteivät he voi tehdä mitään, vaan kyseessä on vanhempien välinen asia. Kiusattu vanhempi jää näin vaille apua. Lapsen edun mukaista ei voi olla se, että lapsen toista vanhempaa sallitaan kiusattavan huollon ja tapaamissopimuksen periaatteiden vastaisesti. Kiusattu vanhempi on puun ja kuoren välissä pyrkiessään toteuttamaan

vanhemmuuttaan toisen vanhemman tehdessä sen mahdollisimman vaikeaksi. Lapsi on näissä tapauksissa haitallisessa kiintymyssuhteessa lähivanhempaansa.

Molempia vanhempia tarvitaan ja molemmilla vanhemmilla tulee olla yhtäläinen oikeus toteuttaa vanhemmuuttaan myös eron jälkeen. Toisen vanhemman huoltokiusaaminen johtaa lapsen edun vastaiseen riitaan. Kiusaamisen ennaltaehkäiseminen on erityisen tärkeää. Jos luottamus toiseen vanhempaan menetetään kiusaamisen vuoksi, on sitä lähes mahdotonta palauttaa. Lapsi ansaitsee toistensa vanhemmuutta kunnioittavat vanhemmat ja ennen muuta lähivanhemmaksi sen, joka tuon kunnioittamisen tärkeyden ymmärtää. Nykyinen asenne- ja oikeuskäytäntö tukevat huoltokiusaamista ja vieraannuttamista.

Parannusehdotuksena esitämme, että viranomaiset koulutettaisiin tunnistamaan huoltokiusaaminen ja heille annettaisiin nykyistä paremmat valtuudet puuttua kiusaamiseen. Kiusaamisen lopettamiseksi voitaisiin esimerkiksi luoda vanhemmuuden huomautusjärjestelmä. Mallia voitaisiin ottaa koulukiusaamisen ratkaisumenetelmistä.

3. Käytännössä näyttää siltä, ettei nykyistä lakia noudateta huoltoriidoissa. Laki velvoittaa tuomareita tekemään lapsen edun mukaisia ratkaisuja. Se, että päätökseen kirjataan päätöksen olevan lapsen edun mukainen, ei tee päätöksestä lapsen edun mukaista. Kansalaisten on voitava luottaa puolueettomaan oikeuskäytäntöön. Huoltoriidan vieminen oikeuteen on lähinnä arpapeliä, jossa peliväliseen on painotettu noppa. Käytännössä keinolla millä hyvänsä saavutettu status quo määrää enemmän kuin lapsen oikeus molempiin vanhempiin. Laki painottaa huoltajan vastuuta huolehtia lapsen oikeudesta suhteeseen lapselle tärkeisiin lähimmäisiin, mutta oikeuskäytäntö on eriytynyt tästä.

Parannuksena ehdotamme, että huoltoriitojen ratkaisuperusteita on tutkittava. Ratkaisussa on perusteltava, miksi ratkaisu olisi lapsen edun mukainen.

Koska huoltoriidassa on loppujen lopuksi kysymys lapsen eikä vanhempien asiasta, ehdotamme, että vanhempien tulisi todistaa valaehtoisesti. Usein vanhemmat ovat asiassa kuultavina. Jos vanhempien sallitaan käytännössä valehdella, jäävät lapsi ja hänen etunsa täysin suojattomiksi. Valehtelemisen oikeudessa vie viimeisenkin uskon entiseen puolisoon vanhempiana. Kuitenkin vanhemmuuteen tärkeänä osana liittyvän yhteistyön pitäisi jatkua ja sujua hyvin.

4. On yleisesti tunnettua, että lähihuoltaja voi vaikuttaa paljon siihen, miten lapsi suhtautuu tapaavaan vanhempaansa. Jos lapsella ei ole henkistä lupaa toisen vanhemman tapaamiseen ja rakastamiseen, on selvää, että lapsi voi kieltäytyä tämän tapaamisesta. Tämä on julmaa henkistä väkivaltaa paitsi lasta, myös tapaavaa vanhempaa kohtaan. Se, että lapselle annetaan vastuu tapaamisen toteutumisesta riitaisessa tilanteessa, ei ole

lapsen edun ja oikeuden mukaista. Nykykäytäntö vaikuttaa olevan, että uskotaan automaattisesti lapsen ilmoittamaan omaan haluun olla tapaamatta toista vanhempaansa tutkimatta lapsen tahdonmuodostuksen todellisia syitä ja taustoja lainkaan. Jokainen rakastava vanhempi voi todeta tuollaisen tahdon aitouden olevan epätodennäköisempää kuin lapseen kohdistetulla manipuloinnilla saavutettu lapsen kieltäytyminen.

Ehdotamme, että lapsen kieltäytyessä tapaamasta toista vanhempaansa, on vieraannuttamisen osuus asiaan selvitettävä. Lapsen oma oikea tahto on erityisesti tutkittava lapsen ollessa lojaalisuusriidassa vanhempien välillä. Lojaalisuusriidan syyt on tutkittava. Vanhempien välisen riidan syy on selvitettävä. Tämä voi vaatia monipuolisen viranomais selvityksen, jossa asiat tutkitaan kunnolla kuten vaikkapa rikosasioissakin. Psykiatrista osaamista ja psykiatrien käyttöä riitojen varhaisissa vaiheissa tulisi lisätä.

5. Vanhempien kohtelun yhdenvertaisuutta ja vanhemmuuden tasavertaisuutta ei juuri valvota. Tapaava vanhemmuus tekee vanhemmasta käytännössä vähempiarvoisen vanhemman. Jo käsitteet lähihuoltaja ja tapaajavanhempi luovat vanhemmista eriarvoisen vaikutelman, vaikka vanhemmilla olisi yhteishuolto. Vanhemmuuden tulisi jatkua myös eron jälkeen. Eriarvoinen kohtelu on omiaan lisäämään mahdollisuutta, että tapaava vanhempi syrjäytyy lapsensa elämästä – ja lapsi toisen vanhempansa elämästä. Yhteiskunnan silmissä tapaajavanhempi ei kuulu lapsen perheeseen.

Kun tapaava vanhempi suljetaan ulos lapsen perheestä, muuttuu myös viranomaisten suhtautuminen tähän vanhempaan. Tapaavan vanhemman huolta lapsesta ei oteta yhtä vakavasti kuin muiden - jopa tuntemattomien - ihmisten. Yhteiskunta tukee perhettä, jossa lapsi on kirjoilla. Tämä voi joissain tapauksissa aiheuttaa jopa lapsen omimisen taloudellisessa hyötymistarkoituksessa.

Ehdotamme, että myös tapaajavanhemman mahdollisuutta jatkaa vanhemmuuttaan tuettaisiin. Mahdollisuutta, että lapsi voisi olla kirjoilla molempien vanhempiensa luona, tulisi selvittää. Viranomaisten tulisi kohdella myös tapaajavanhempaa osana lapsen perhettä ja huomioida hänet tilastoissakin perheellisenä.

6. Jokainen huoltoriita ja vieraannuttamistapaus työllistävät sosiaaliviranomaisia satoja tunteja ilman lapsen edun mukaista konkreettista tulosta. Maassamme on satoja viranomaisia, jotka vedetään mukaan huoltoriitoihin. Liian monta kertaa he vastaavat, ettei heillä ole aikaa. Heillä on oven takana aina pahempi, kiireellisempi ja akuutimpi tapaus. Ennaltaehkäisevä työ ei tunnu kuuluvan viranomaisten toimintatapoihin. Lapsiasioissa myöhään on usein liian myöhään. Jotkut viranomaiset ovat tietoisia huoltokiusaamisesta ja vieraannuttamisesta, mutta asia ei tunnu kuuluvan heidän viranhoidonsa piiriin. Töiden

painopiste on sairaan potilaan hoitamisessa, ei taudin puhkeamisen estämisessä.

Peräänkuulutamme viranomaisten omia ratkaisuehdotuksia huoltoriitoihin. Uskomme kentällä olevan myös päteviä viranomaisia, jotka ovat voimattomia huoltoriitojen edessä. Mitä he tekisivät toisin, jos heillä olisi valta päättää? Kuinka paljon mitkäkin asiat huoltoriidoissa viranomaisia todellisuudessa työllistävät?

Ehdotamme sen tilastoimista, kuinka yleisiä tapaamisten estäminen ja niistä johtuvat yhteydenotot eri viranomaistahoihin ovat (vertaa hätäkeskusten toiminta) sekä siitä seuraavia asianmukaisia jatkotutkimuksia ja johtopäätöksiä. Ilman tilastointia asioista ei saada oikeaa tietoa ja toteutetaan pahimmillaan täysin väärä ratkaisuyrityksiä. Esimerkiksi THL voisi aloittaa projektin huoltokiusaamisen ja vieraannuttamisen laajuuden selvittämiseksi ja tunnistamisen parantamiseksi viranomaispalveluissa. Lastensuojelun palvelujen arviointi asiakaslähtöisesti kokemustutkimuksen ja vertaisarvioinnin keinoin olisi myös tarpeellista.

7. Käytännön kokemukset ovat osoittaneet, että vieraannuttaminen ilmiönä tunnetaan huonosti. Tämä johtaa esimerkiksi väärin tulkintoihin olosuhdeselvityksissä ja lapsen tarvitseman avun viivästymiseen tai pois jäämiseen.

Ehdotamme, että kaikkien lasten kanssa toimivien viranomaisten koulutukseen tulisi sisällyttää vieraannuttamisen tunnistaminen. Asiaa pitäisi kehittää siten, että vieraannutettujen lasten ja vanhempien läheissuhteen palauttavia laadukkaita palveluja olisi tarjolla ja viranomaiset aktiivisesti ohjaisivat vanhempia niihin.

8. Lastensuojeluviranomaisten, lastenvalvojien ja oikeusviranomaisten asiakaspalaute-, kehitys- ja valvontajärjestelmät eivät toimi riittävän hyvin. Viranomaisten toimista tehdään paljon muistutuksia, kanteluita ja virkarikossyytteitä, jotka tuskin koskaan johtavat parannuksiin. Viranomaisten toiminnasta onkin luotava kunnolla toimiva asiakaspalaute- ja kehitysjärjestelmä, joka aidosti kehittää viranomaisten toimintaa ja kummankin vanhemman yhdenvertaista ja tasa-arvoista kohtelua. Pitää kehittää uusia toimintamalleja ja/tai lainata niitä muista maista jalostaen ne näihin viranomaistoimintoihin sopiviksi. Tämä olisi myös viranomaisten etu.

9. Riittäisyys palkitaan liian monta kertaa yksinhuoltajuudella. Huoltajuuden menetyks koetaan käytännössä vanhemmuuden menetyksenä. Yksinhuoltajuustapauksissa toisen vanhemman tiedonsaantioikeuden sisältöä ei ole määritelty, mikä osaltaan aiheuttaa lisää ongelmia. Se edesauttaa vanhemman syrjäytymistä lapsen elämästä.

Ehdotamme, että erovanhemmuuden lähtökohdaksi tulisi yhteiskunnassamme ottaa vuoroasuminen. Vain erityisistä syistä tulisi lapsen tapaamisoikeus toteuttaa muulla tavoin.

10. Ero tulee usein yllättäen ja vanhemmat ovat varautumattomia eron jälkeiseen vanhemmuuteen. Tämä johtaa pelkoon oman vanhemmuuden päättymisestä. Erokriisi aiheuttaa usein ylilyöntejä vanhempien käyttäytymisessä. Sopimukseton tila on omiaan lisäämään pelkoa ja ylilyöntejä. Avioehtosopimukset ja testamentit ovat nykyään arkipäivää.

Ehdotamme eräänlaisen ”lapsen turvasopimus”-projektin luomista. Tässä vanhemmille tehtäisiin koeluontoinen huolto- ja tapaamissopimus eron varalta jo heti lapsen synnyttyä. Tarkoituksena olisi saada vanhemmat käsittelemään mahdollista eron jälkeistä tilannetta lapsen kannalta. Maaperä sopimuksen syntymiselle on tuolloin parempi kuin eron jälkeen. Vanhemmat joutuisivat kohtaamaan eron aiheuttamat asiat lapsen kannalta. Uskomme tämän olevan omiaan vähentämään erojen määrää ja toisaalta parantamaan lapsen ja molempien vanhempien asemaa eron sattuessa. Sopimus ei olisi lainvoimainen, vaan sen tarkoitus olisi ennaltaehkäistä vanhempien pelkoa vanhemmuuden päättymisestä mahdollisessa erotilanteessa. Lainvoimaisuudenkin mahdollisuutta tulisi tutkia. Osallistumme mielellämme mahdollisen tätä koskevan projektin suunnitteluun.

11. Kokemusasiantuntijoita ei kuulla riittävästi asioita kehitettäessä. Isät lasten asiassa ry:ssä on satoja kokemusasiantuntijoita, jotka yhteistyössä voivat antaa asioihin merkittävän panoksen sekä raikkaita uusia näkemyksiä. Pyydämmekin päästä kuultavaksi sekä osalliseksi erilaisiin lasten ja perheiden oikeuksia, tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja vastaavia käsitteleviin valtiovallan sekä kuntien työryhmiin ja projekteihin sekä asiantuntijakuulemisiin kuten esimerkiksi Kaste-ohjelmaan.

Vantaalla 8. huhtikuuta 2013

Kunnioitavasti

Juha Järä
Puheenjohtaja
juha.jara@isatlastenasialla.fi
puh. 050 321 2760